

GLAVNI ARGUMENT ZA EVOLUCIJSKU EPISTEMOLOGIJU*

IVICA KAMBER
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/JDC: 165
Prethodno priopćenje
Preliminary communication

Primljeno
: 1996-11-19
Received

Ono što čini evolucijsku epistemologiju mogućom, jest nasljedna kvaliteta spoznajnih sposobnosti. Tradicionalna epistemologija je gubila na supstancijalnosti kroz formaliziranje i simboliziranje u matematici i logici kao i kroz motrenje i eksperiment koji postižu bazu za znanost. Znanost daje odgovore na neka pitanja iz područja filozofije. Evolucijska epistemologija negativno odgovara na pitanje o posjedovanju sigurnog i inkorigibilnog znanja o svijetu. Argument za ovakav odgovor počiva u činjenici što je naš spoznajni aparat podređen silama evolucije, čije djelovanje nema finalistički karakter.

Tradicionalna se epistemologija spotakla u apsolutizaciji zahtjeva za potpunim opravdanjem naših vjerovanja. Bitno utemeljena na kartezijanskom proceduralizmu, ona zahtijeva seabemisleću inkorigibilnu samosvijest kao jamstvo da se sigurna spoznaja može izgraditi.

No, već na ovome mjestu se evolucijska epistemologija odvaja od epistemologije utemeljenja. Ona ne potrebuje inkorigibilan iskaz kao Descartesov *cogito ergo sum*, budući da drži kako je um dio prirode te da je svako umsko odvijanje ujedno i prirodno. Taj odnos uma (subjektivnih struktura) i prirode (realnih struktura) baziran je na uzajamnosti i evolutivizmu.

---

* Rad je rezultat istraživanja provedenog u okviru projekta "Znanje i protok informacija" što ga financira Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Dakle, sa stajališta biološke teorije spoznaje naš spoznajni aparat je rezultat evolucije. Subjektivne spoznajne strukture odgovaraju svijetu, jer su se tijekom evolucije prilagodile na ovaj realni svijet. Postoji djelomično podudaranje spoznajnih i realnih struktura, i samo je ovakvo podudaranje omogućilo naše preživljavanje.

Izrečena teza o evolucijskoj epistemologiji nosi sa sobom i postulat hipotetskoga realizma prema kojemu naš spoznajni aparat pretpostavlja egzistenciju vanjskoga svijeta (u kojemu i na kojega je uslijedilo prilagodavanje). Ova se hipoteza može pokazati najviše kao relativno dokaziva. Moguća sklonost ka tvorbi krivih hipoteza o svijetu eliminira se brzo unutar evolucije. Slikovito rečeno, majmun koji ne bi imao realistično opažanje grana i prostornih relacija, nakon skoka bi ubrzo bio mrtav majmun - čime bi izgubio mogućnost pripadnosti našim praprecima. Pritisnut radom evolucije, naš spoznajni aparat mora donositi odluke o prihvaćanju ili eliminaciji nekih hipoteza, što objašnjava i činjenicu da naša kognitivna oprema u slučaju dvoznačnih figura uvijek dostavlja jednu odluku a nikako poruku tipa "ne mogu se odlučiti". Opažanje ovdje omogućuje brzu reakciju na podražaj okoline, budući da se specijalna interpretacija pokazuje kao racionalnija. Princip evolucije kaže da preživljavaju samo oni koji su dostatno prilagođeni. Iz toga da mi još uvijek jesmo tu gdje se nalazimo možemo zaključiti da smo dostatno prilagođeni. Prilagodba života na neku moguću okolinu jest jedna vrsta spoznaje. Bez ove minimalne spoznaje život se dalje uopće ne može razvijati. Spoznajni akt je ovdje postavljen bitno eksternalistički, budući da je prilagođavanje proces uzajamnosti jedinke i okoline. Na temelju prilagodavanja kao prvotnog oblika spoznaje, prve pra-spoznaje, svaka rasprava o idealnoj spoznaji ili solipsističkim zamkama u procesu spoznaje, za evolucijsku epistemologiju gubi značenje.

Forma u kojoj spoznajni subjekt doprinosi spoznaji pokazuje se kao perspektivna, selektivna i konstruktivna. Naime, mjesto, kretanje ili stanje svijesti subjekta utječu na spoznaju. Subjektivni selektizam očituje se u odabiru spoznajnoga materijala iz objektivno priručnih mogućnosti. Situacija kada različite valne dužine bivaju opažane kao kvalitativno različite boje pripada konstruktivizmu spoznajnoga aparata. Za transcendentalnu filozofiju vanjski svijet upravlja sadržaje iskustva, a zasluga za formu toga iskustva pripada subjektu i njegovoj moći da se osjetilni zorovi promišljaju. Evolucijska epistemologija ne postavlja tako visoko subjektivan doprinos spoznaji kao što to rade klasični racionalizam i transcendentalna filozofija. Perspektivizam, selektizam i konstruktizam nisu subjektivni u strogom smislu i ne trebaju transcendentalno utemeljenje, mnogo više su produkt uzajamnog djelovanja zbilje i spoznajnog aparata, pri čemu spoznajni aparat pokazuje nagnuće ka što

većem stupnju sklada s zagonetnošću vanjskoga svijeta. Dobar primjer za to jest i situacija da maksimum intenziteta sunčevog zračenja leži upravo u području vidljivoga spektra čovjeka i većine životinja. U svakom slučaju, oko se tako postavilo kako bi najpovoljnije područje valnih dužina moglo biti maksimalno iskorišteno. Činjenica da nam se cjelina boja duge (spektra) pojavljuje kao "bijelo" svjetlo, ili točnije kao bezbojno, pokazuje prilagodbeni karakter našeg opažanja boja. Za opažajni aparat pokazuje se racionalnim ustaljeno osvjetljenje na površini zemlje interpretirati kao neutralno, te samo odstupanja od neutralnog zajedništva svjetla bit će učinjena svjesnim kao boje. Isto tako se optička transparentnost i mehanička penetrabilnost često pojavljuju zajedno.

Ovdje vidimo kakav je napredak unutar problematike spoznaje pružila evolucijska epistemologija. Klasično-racionalni inkorigibilni subjekt otpada kao nepotreban, budući da se ključne sinteze u procesu spoznaje odvijaju s onu stranu praga svijesti. Primjerice, ljudski mozak varijante slike pretvara u dubinu na potpuno neosviještenoj razini. Prvu i temeljnu neosviještenost živoga svijeta predstavlja gen, čije tumačenje više nije moguće na mehanicističkoj razini. Mehanicizmu je, naime, neriješivo to što genetski program ima potrebe za vlastitim potrebama, odnosno to što gen ima objektivnu i neosviješteni namjeru maksimiranja vlastitog genetskog *poola*.

Evolucija se može razumjeti kao polagano oblikovanje, suprotno postojanosti ili revoluciji. Evolucionizam je filozofija postajanja nasuprot filozofiji vječnoga i stabilnog. Kako onda stoje stvari sa znanjem u kontekstu evolucijske epistemologije? Da li je naše znanje o svijetu sigurno znanje? Budući da je naš spoznajni aparat nastao u stalnom okružju evolucijskoga transformizma, takva kognitivna oprema ne može isporučiti apsolutno sigurno znanje o (sa stajališta evolucijske teorije) nedovršenome svijetu. Dakle, naše znanje o svijetu nije sigurno znanje. Identičnu argumentaciju u prilog evolucijske teorije znanja iznosi i Karl Popper: "Sigurnoga znanja nema. Ja ne mogu znati bez stalnih pokušaja da ne sanjam. Mi stalno moramo kroz sve moguće probe osiguravati realnost. Sve što postoji jesu nagađanja. Jako mi je žao da meni dragi Kant, zajedno sa svima drugima, ili gotovo sa svima drugima filozofima, ovdje nije imao pravo. Mi smo životinje. Mi ljudi smo životinje, a životinje ne mogu imati nikakvog sigurnog znanja. To su znali i Grci. Oni su kazali: 'Bogovi imaju sigurno znanje - episteme, ljudi imaju samo mnijenje - doxu'. Prvi je ARISTOTEL pokvario ovo zdravo i točno mišljenje." (Popper, 1987, 36). Znanje je, dakle, naše kontinuirano okušavanje spram vanjskoga svijeta, manje ili više vjerojatna deskripcija bez pretenzije za apsolutnom točnošću i izvjesnošću. Time evolucijska epistemologija napušta strogu normativnost u korist istraživanja procesa rasta i razvoja znanja. Mi

smo, dakle, u *situaciji crnoga čovjeka*, (Popper, 1987, 35), mi ne znamo, pri čemu stalno nešto pokušavamo optimirati prema svijetu vani, mi se permanentno osvjedočavamo u evidencije njegovih struktura, mi *nagađamo*. Evolucijska teorija podržava tezu o nesigurnosti našega znanja, te čini bitno različitom apriornost i apriornu valjanost. Sa stajališta evolucijske teorije nema "privilegiranih" životnih modusa koji bi imali apriorna jamstva u uspjeh i opstanak. Kako takvih oblika nema, može se ustvrditi da niti znanje kojim ti oblici operiraju ne može imati status apriorne valjanosti već je samo vjerojatno i kontingentno. Naše "najistinolikije" znanje jeste znanje znanosti. Rekonstrukcija svijeta u opažanju usljeđuje nesvjesno i nekritički a na razini ljudske iskustvenosti svjesno ali još uvijek nekritički. Znanstvena spoznaja jest i svjesna i kritička, a time znanja znanosti jesu optimum ljudskog spoznajnog aparata.

Literatura

- PÖLTNER, G. (1993): *Evolutionäre Vernunft*, Stuttgart - Berlin - Köln, Kohlhammer.
- POPPER, K. (1987): Die erkenntnistheoretische Position der Evolutionären Erkenntnistheorie, u: *Die Evolutionäre Erkenntnistheorie: Bedingungen - Lösungen - Kontroversen*, Berlin - Hamburg, Parey, 29-37.
- VOLLMER, G. (1988): *Was können wir wissen? Die Erkenntnis der Natur*, Band II., Stuttgart, S. Hirzel.
- WUKETITS, F. M. (1989): *Grundriß der Evolutionstheorie*, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Ivica Kamber: THE MAIN ARGUMENT FOR EVOLUTIONARY EPISTEMOLOGY

Summary

What made evolutionary epistemology possible is the fact of the hereditary quality of cognitive abilities. Traditional epistemology was losing both in its substantiality and through being formalized and symbolized in mathematics and logic, as well as through observation and experiment as means to gain a science basis. Thus science gets responses to some questions in the domain of philosophy. Evolutionary epistemology has a negative response as to the question of our possessing a certain and incorrigible knowledge about the world. The argument for such a response rests on the fact that our cognitive apparatus is subject to evolutionary forces, the activity of which has no finalistic character.